

KUNG SINU-SINO SILA. . .

Malaw at padampat-dampot lamang ang mga ulat na aking gagawin sa pagpapakilala ng mga bayaning kung hindi nan isinilang sa Malulos, ay sa bayang ito nagpakita ng katilang kagitingan at pagka-makabayan. Sila'y ang mga sumusunod:

MARCELO H. DEL PILAR

Walang hindi nakakikilala sa patungang bayani ng lalawigan Bulakan. Kinata siya ng unang liwatag sa San Nikolas, Bulakan, Bulakan, noong ika-30 ng Agosto ng 1850, at hinawian ng lubay sa Barcelona, Espanya, noong ika-4 ng Hulyo ng 1896. Si Plaridel ay isang bautog na abogado, tagapagtatag ng Lohya Kupang, naging patnugot ng LA SOLIDARIDAD sa Espanya at sumulat ng maraming poryeto at mga babasahin na tumutulong sa mga prayle. Ang mga kasulatan ukol sa pag-unsig na ginawa sa kanya ng mga prayle ay mababasa sa akdang MARCELO H. DEL PILAR ng nasirang Epifanio de los Santos at ang katipunan naman ng kanyang mga sinulat at mga liham sa wikang tagalog ay mababasa sa aking akdang BUHAY AT MGA SINULAT NI PLARIDEL na may Pamang Salita ng Pangulong Manuel L. Quezon at nililabag noong 1932.

PBRO. P. RAFAEL CANLAPAN

Si P. Rafael Canlapan ay isang tunay na makabayan. Naging kondhutor sa parokya ng Malulos mula noong 1874 hanggang 1892, naging katulong sa pagpapalaganap ng mga aral ni Plaridel at inilipat sa Imus, Kabite, noong 1892 dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila.

DEODATO ARELLANO

Taga Bulakan, Bulakan. Ipinanganak noong ika-26 ng Hulyo ng 1844. Bayaw ni Plaridel. Nakasama ni Andres Bonifacio sa pagtatatag ng Katipunan. Nabilanggo sa kasalananang di pagtatapat sa pamahalaang kastila, naging Komandante sa batalyon ni Heneral Gregorio H. del Pilar at siyang nagpalaganap ng Katipunan sa lalawigan Bulakan na siya ang unang naging Pangulo.

HENERAL TEODORO SANDIKO

Guro sa una at ikalawang "enseñanza." Siyang nagtatag at namahala sa isang paaralan sa Malulos noong 1888, at sa kanyang munukala ay hinatag ng gurong Guadalupe Reyes ang isang paaralan sa gabi ng mga babae sa Malulos nang laban sa kalooban ng Kura. Naglakbay sa Europa noong 1895

upang makaiwas sa pag-uusig ng mga kastila. Naging koronel, Sekretario ng Gobierno Rebolusionaryo noong 1899, naging gobernador sa Bulakan noong

Mga luwalhati ng lalawigan ng Bulakan.

1906 hanggang 1909. Naging senador ng ikatlong purok mula noong 1919 hangang 1931.

MARIANO CRISOSTOMO

Anak ng mga kilalang mamamayan sa Malulos na sina Gg. Guillermo Crisostomo at Maria Lugo, si don Mariano Crisostomo ay ipinanganak noong ika-3 ug Pebrero ng 1862. Naging katulong ni Plaridel sa pagpapalaganap ng mga babasahing tumutuligsa laban sa mga prayle, naging kagawad ng Liga Filipina, isa sa naging tagapagtatag ng Katipunan, napasail sa batalyon ni Hen. Torres, pinag-usig ng mga kastila noong 1892, naging kagawad ng Kongreso sa Malulos, naging Kalihim ng Unibersidad ng Gobierno Rebolusyonario, naging Mahistrado ng Korte Suprema ng Pamahalaan ng Hinagsikan noong 1899, naging piskal sa Bulakan mula noong 1901 hanggang 1904, at siyang nagtatag at naging Patnugot ng pahayagang PLARIDEL.

LUIS H. DEL PILAR

Naging Prokurador Hudisyal ng Bulakan mula noong 1888. Naging katulong ni Plaridel sa pagpapalaganap ng kanyang mga aral. Ipinatapon sa Parang-parang dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila noong 1895.

GRACIANO REYES

Naging katulong ni Plaridel sa pagpapalaganap ng kanyang mga aral. Naging "cabeza de barangay" sa Malulos noong 1888 hanggang 1889. Nahirang na maging Gobernadorsilyo sa Malulos noong 1888 upang manungkulan hanggang 1890, nguni't hindi pinaupo at pinapanupad dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila. Naging hukom pamayapa sa Malulos noong 1898 hanggang 1899. Naging konschal mula noong 1903 hanggang 1905. Naging "Sheriff" ng lalawigan mula noong 1905 hanggang 1918.

SATURNINO BUENDIA

Naging teniente segundo sa Malulos noong 1885 hanggang 1887. Naging "Juez Mayor de Sementeras" noong 1888 hanggang 1895. Naging katulong ni Plaridel sa pagpapalaganap ng kanyang mga aral. Ipinatapon sa Puerto Princesa dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila. Naging konschal sa Malulos noong 1903 hanggang 1905.

JUAN ALDABA

Naging "cabeza de barangay" at teniente mayor ng Pulisya sa Malulos noong 1895. Naging tagapagpalaganap ng mga aral ni Plaridel. Ipinatapon sa Holo dahil sa pagiging "filibustero" at kalaban ng mga kastila noong buwan ng Mayo nang 1895.

VICENTE GATMAITAN

Siyang "Venerable" ng Lohia Kupang ng mga mason sa Malulos. Naging gubernadorsilyo sa Malulos noong 1888, nguni't pinigil sa tungkulin dahil sa pagiging "persona non grata" sa kurang kastila na si Fr. Felipe Garcia. Naging tagapagtatag ng Lohia Kupang noong 1894, naging Delegado ng Tribunal sa Malulos noong 1895. Ipinatapon sa Higan, Mindanaw, dahil sa pagiging "filibustero" at kalaban ng mga kastila noong Mayo ng 1895. Naging hukom pamayapa sa Malulos mula noong 1902 hanggang 1908.

CASIMIRO BUENDIA

Naging gubernadorsilyo sa Malulos noong 1880. Naging "Segundo Vigilante" ng Lohia Kupang noong 1894. Naging pangalawang panong bayan sa Malulos noong 1902.

JOSE A. BAUTISTA

Naging gubernadorsilyo sa Malulos noong 1881. Muling nahirang sa gayon ding tungkulin noong 1890, nguni't hindi pinapanupad dahil sa hinalang mahigpit na kalaban ng mga kastila. Naging tagapagtatag at "primer vigilante" ng Lohia Kupang noong 1894. Siyang nanganguna sa talaan ng mga ipinatapon noong 1895. Naging Kapitan ng Militias na nagbangon at nag-alsa sa utos ni Gen. Torres noong 1898. Naging kapitan ng impanterya at naging pangalawang hukom pamayapa sa Malulos noong 1902.

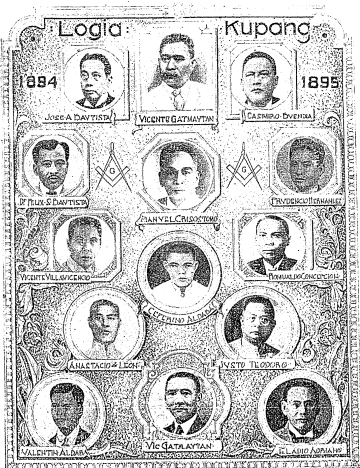
MANUEL CRISOSTOMO

Naging "cabeza de barangay." Naging gubernadorsilyo sa Malulos noong 1887 na pinigil ng wala sa matuwid at sa buktot na kadahilanan noong 1887. Naging tagapagtatag at ingat-yaman ng Lohia Kupang noong 1894. Nahalal at muling nahalal na kapitan munisipal sa Malulos noong Nobyembre at Disyembre nang 1894 na siyang naging dahilan ng utos na pagpapatapon sa mga kagimohan sa Malulos noong 1894. Ipinatapon sa Holo dahil sa pagiging pilibustero at kalaban ng mga kastila noong Mayo ng 1895. Naging Presidente Lokal ng Gobierno Rebolusyonario sa Malulos noong 1898 hanggang 1899. Sa pamamagitan ng halalan ay nahirang na naging ingat-yamang bayan noong 1901 hanggang 1902.

Dr. FELIX S. BAUTISTA

Nagkaroon ng katibayan sa pagka-mangagagamot noong 1889. Naging hukom pamayapa sa Malulos noong 1890 hanggang 1894. Naging "Hermano Orador" ng Lohia Kupang. Naging meliko munisipal sa Malulos noong 1895. Naging Diputado ng Sambales sa Kongreso ng Malulos noong 1899. Naging

Mediko Militar ng Kulagitnaan ng Lunson noong 1899 hanggang 1900 at Hefe ng Sanidad sa Bulakan noong 1901.

Mugigiting na anak ng lalawigan Bulakan

VICTORINO GATMAITAN

Nag-aral ng medisina mula noong 1885 hanggang 1887. Naging "cabeza de barangay" mula noong 1892 hanggang 1894. Naging Guro sa Lamayan (Maestro de Ceremonias) ng Lohia Kupang noong 1894. Naging ingat-yaman ng balangay "Apuy" ng Katipunan noong 1895 at 1896. Nabilanggo dahil sa pagiging katipunero. Naging opisyal sa Administrasion Militar ng brigada ni Hn. Torres noong 1897. Naging konsehal sa Malulos noong 1901 hanggang 1902.

CEFERINO ALDABA

Nag-aral ng pagka-manananggol noong 1887. Naging "cabeza de barangay" Naging hukom pamayapa sa Malulos noong 1892 hanggang 1894. Naging "Hermano Obrero" ng Lohia Kupang noong 1894. Naging Teniente Mayor ng Tribunal Munisipal sa Malulos noong 1895 hanggang 1898. Ipinatapon sa Puerto Princeesa dahil sa pagiging pilibustero at kalaban ng mga kastila noong 1895. Ungang Presidente Munisipal na nahirang sa pamamagitan ng halalan mula noong 1901 hanggang 1902 at konsehal mula noong 1908 hanggang 1909.

ANASTACIO DE LEON

Naging "Juez Mayor de Ganados" sa Malulos noong 1881. Naging Teniente Mayor at panghaliling gubernadorsilyo noong 1886. Naging "Hermano Obrero" ng Lohia Kupang noong 1894. Naging Teniente de Ganados noong 1895 hanggang 1898. Ipinatapon sa Dabaw, Mindanaw, dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila noong Mayo ng 1894. Naging konsehal sa Malulos mula noong 1901 hanggang 1902.

VALENTIN ALDABA

Naging "cabeza de barangay" sa Malulos noong 1892 hanggang 1894. Naging "Hermano Obrero" sa Lohia Kupang noong 1894. Naging Delegado ng Tribunal Munisipal sa Malulos noong 1895 hanggang 1898. Ipinatapon sa Kotabato, dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila noong 1895. Naging konsehal sa Malulos noong 1901 hanggang 1907.

JUSTO TEODORO

Naging "cabeza de barangay." Naging "Hermano Obrero" ng Lohia Kupang noong 1894. Naging Delegado ng Tribunal Munisipal sa Malulos noong 1895 hanggang 1898. Ipinatapon sa Siasi, Holo, dahil sa pagiging kalaban ng mga kastila noong Mayo ng 1895. Naging Delegado ng Rentas sa Malulos sa Pamahalaan ng Himagsikan mula noong 1898 hanggang 1899.

ELADIO ADRIANO

Naging estudianto sa Parmasya, Naging "cabeza de barangay" sa Malolos, Naging "Hermano Obrero" sa Lohia Kupang noong 1894, Naging kasinggumi ng Sangguniang "APUY" ng Katipunan noong 1895 at 1896, Naging pangalawang pinong bayan sa Malolos noong 1900 hanggang 1905, Pangulo ng samahan ng "Malolos Electric Co."

PRUDENCIO HERNANDEZ

Parmasentiko, Naging "Hermano Secretario" ng Lohia Kupang noong 1894, Naging Delegado ng Tribunal Munisipal sa Malolos noong 1895 hanggang 1898, at pinag-usig dahil sa pagiging kalahan ng mga kastila.

HEN. ISIDORO TORRES

Naging estudianto ng "Derecho," Naging "Hermano Obrero" ng Lohia Kupang noong 1894, Inisyado sa Katipunan sa Maynila noong Mayo ng 1895, Siyang naging kinatawan ni Andres Bonifacio upang maging tagapagtatag ng mga balangay ng Katipunan sa lalawigan ng Bulakan sina Ramon de Leon, Luis Gatmaitan at Doroteo Karagdag, Siyang naging Pangulo ng Lalawigan ng Katipunan sa lalawigan ng Bulakan na pinamagatang Sangguniang Apuy, na ang kalihim at taga-ingat-yaman ay si Luis Gatmaitan, piskal si Donato Teodoro at mga kagawad naman sina Doroteo Karagdag, Amelito Enriquez, Vicente Villavicencio, Maximino Borlongan, Eladio Adriano at Agripino Buendia, Naging Hepe ng hukbo ng mga manghihimagsik sa Masukol, Binakod at Biyak-na-Bato noong 1896 at 1897, Naging Heneral ng brigada ng hukbo ng mga manghihimagsik, naging Direktor de Armas, naging sub-sekretaryo de guerra o pangalawang kalihim sa Digma noong 1898 hanggang 1899 at gobernador pulitiko militar sa Bulakan hanggang 1900, Bago namatay si Heneral Isidro Torres at samantalang nagpapagamot sa Ospital ng San Juan de Dios ay inut-inot na simulat ang mahahalagang tala o ulat ng kanyang kahuhayan at sa buong kagandahang loob ay ipinagkaloob sa akin ang orihinal na sulat-kamay niya, na ngayoy iingat ng Prof. Gabriel A. Bernardo ng Aklatan ng Unibersidad ng Pilipinas, Dahil sa may kahabaan kaya hindi ko na isinama sa kasaysayang ito.

HEN. GREGORIO H. DEL PILAR

Siyang pinaka-dakila sa mga bayani ng sandatang sumilang sa lalawigan ng Bulakan, Ipinangunak siya sa Bulakan, Bulakan, noong ika-14 ng Nobyembre ng 1875, Magkasinggulang sila ni Emilio Jacinto nang mapaanib sa Katipunan, Naging Batsilyer sa Artes sa Ateneo Municipal ng Maynila, Nakatulong ni Plaridel sa pagpapalagat ng kanyang mga aral at simula, Siyang Puno ng hukbo ng mga manghihimagsik na sumakop sa Bulakan at

batang-batang naging Heneral sa Himagsikan. Napatay sa labanan sa Tirad noong ika-2 ng Disyembre ng 1899. Ang mahalagang ulat ng kanyang buhay ay mababasa sa akting akdang "KUNG SINO SI HENERAL GREGORIO H. DEL PILAR!" na may Pamang Salita ni Hen. Emilio Aguinaldo at nilimbag noong 1930, at muling nilimbag nitong 1936. Sa karangalan niya, ang paaralan sa Meisik, Maynila, ay tinatawag ngayon "GREGORIO H. DEL PILAR ELEMENTARY SCHOOL," at utang sa mungkahi ng naging Konsehal na si G. Mariano Serrano.

ANACLETO ENRIQUEZ

Naging kaanib sa Katipunan sa Maynila noong 1896. Naging kasangguni ng Sangguniang "Apuy." Siyang pangalawang puno ng pangkat ng mga manghihimagsik na nasa Balin ng Kataastaasang pamumuno ni Hen. Isidro Torres sa Masukol noong 1896. Napatay sa madugong labanan sa San Rafael, Bulakan, noong buwan ng Nobyembre ng 1896.

FELIPE ESTRELLA

Naging kaanib ng Lohia Kupang ng mga mason noong 1894. Naging Delegado ng Tribunal Munisipal sa Malulos noong 1895. Pinag-usig at ipinatapon sa Hongkong dahil sa hintang na kalaban ng mga kastila noong 1895. Siyang pangalawa sa pamumuno ni Hen. Isidro Torres sa Biyak-na-Bato at napatay sa madugong labanan sa San Ildefonso, Bulakan, noong buwan ng Disyembre ng 1897.

RAMON DE LEON

Manananggol. Naging kaanib sa Katipunan sa Maynila noong Mayo ng 1895. Naging kinatawan o sugo ni Andres Bonifacio upang magtatag ng mga balangay ng Katipunan sa lalawigan ng Bulakan. Naging Pangulo ng "Balangay Apuy" at "Sangguniang Apuy" sa Malulos noong 1895 hanggang 1896. Nang mangyari ang himagsikan ay pinag-usig ng mga kastila at nabilanggo, kaya pinalitan siya sa pagka-Pangulo ng Sangguniang Apuy ni Hen. Isidoro Torres, sa pamanagitan ng halalan, na pagkatapos ay siyang naging Punong Kalalabtan ng hukbong manghihimagsik. Naging Kapitan sa brigada ni Hen. Isidoro Torres mula noong 1898 hanggang 1899. Naging Pangulo ng "Cireno Juvenil" noong 1901. Siyang utang naging Presidente Munisipal nang magkakalakip na bayang Malulos, Barasatin at Sta. Ysabel, noong 1903 hanggang 1905. Naging konsehal mula noong 1906 hanggang 1907 at hukom pamayapa sa Malulos mula noong 1908 hanggang 1924. Kavalakuyang Piskal ng Lalawigan sa Camarines Norte.

DOROTEO KARAGDAG

Sumantalang nag-aaral pa lamang ay naging kaanib sa Katipunan sa

Maynila noong Mayo ng 1895 at naging sugo ni Andres Bonifacio upang tumulong sa pagtatatag ng mga balangay ng Katipunan sa lalawigan Bulakan. Naging kasangguni ng Sangguniang Apuy. Naging koronel sa pangkat ng mga manghihimagsik na pinamumunuan ni Hen. Isidoro Torres at nasugatan sa madugong labanan sa Pulong-kawayan noong Mayo ng 1897 at gayon din sa Kutmon, Malulos, noong ika-1 ng Hunyo ng 1898. Nagkaroon ng katibayan sa pagka-manananggol noong 1907.

LUIS GATMAITAN

Nag-aaral pa lamang nang mapaanib sa Katipunan sa Maynila noong Mayo ng 1896. Naging sugo ni Andres Bonifacio upang tumulong sa pagtatatag ng mga balangay ng Katipunan sa lalawigan Bulakan. Naging kalihim at tagabagat-yaman ng Sangguniang Apuy. Nang magsimula ang himagsikan ay dinakip at pinahirapan dahil sa pagiging kaanib sa Katipunan. Naging Komandante ng impanterya ng hukbo ng mga manghihimagsik noong 1898. Nagkandidato sa pagka-punong bayan sa Malulos noong 1905. Naging Kalihim ng Lupon Lalawigan sa Bulakan mula noong 1908 hanggang 1910. Nagkandidato sa pagka-gubernador ng lalawigan Bulakan noong 1909.

DONATO TEODORO

Naging kaanib sa Katipunan noong 1896. Siyang pangalawa sa pamumuno ni Hen. Isidoro Torres sa pangkat ng mga manghihimagsik sa Binukod, Paombong, noong 1897. Naging Komandante ng hukbong panggitna (Batallon Central No. 2) ng brigada ni Hen. Isidoro Torres noong 1898. Naging pangalawang hukom pamayapa sa Malulos mula noong 1901 hanggang 1902. Nakatapos ng Derecho noong 1905 at naging Punong Lalawigan sa Bulakan noong 1910 hanggang 1911.

MAXIMINO BORLONGAN

Naging "cabeza de barangay" at nahilanggo dahil sa pagiging "persona non grata" sa Kura noong 1883. Masugid na kampon ni Marcelo H. del Pilar. Naging kaanib sa Katipunan noong 1896. Naging kasangguni ng Sangguniang Apoy. Naging Komandante ng pangkat ng mga manghihimagsik na pinamumunuan ni Hen. Isidoro Torres na nahihimpil sa Malulos noong 1896 hanggang 1900.

VICENTE VILLAVICENCIO

Naging "cabeza de barangay." Naging kaanib sa Katipunan noong buwan ng Hunyo ng 1896. Naging kasangguni ng Sangguniang Apoy noong 1896. Naging kapitan sa pangkat ng mga manghihimagsik na pinamumunuan

ni Hen. Isidoro Torres. Napatay sa madugong labanan sa Katmon, Malulos, noong ika-1 ng Hunyo ng 1898.

GREGORIO SANTOS

Naging kaanib sa Katipunan noong Hunyo ng 1896. Naging ingat-yanan ng balangay Apuy ng 1896. Naging koronel ng pangkat ng mga manghihimagsik na pinamumunuan ni Hen. Isidoro Torres sa Masukol at Biyak-na-Bato noong 1897.

DIONISIO DIMAGIBA

Nag-aral pa lamang ay naging kaanib na sa Katipunan ni Andres Bonifacio noong Hunyo ng 1896. Naging Kapitan ng hukbo ng mga manghihimagsik na pinamumunuan ni Hen. Isidoro Torres sa Binakod, at pagkatapos ay naging Kapitan ng impanteryang ng Hukbong Panggitna ng mga manghihimagsik mula noong 1898 hanggang 1899. Naging Sekretaryo Municipal sa Malulos noong 1902, naging Hepe ng pulisya mula noong 1908 hanggang 1909 at Presidente Municipal sa Malulos mula noong 1917 hanggang 1918. Naging Kapitan ng Gwardiya Nasyonal noong 1917 at naging "Venerable" ng Lohin Malulos 100 noong 1924.

EDILBERTO CRISOSTOMO

Nag-aral ng medisina. Naging kaanib sa Katipunan sa Maynila noong Hunyo ng 1896. Nakasama sa pangkat ng Sanidad ng mga manghihimagsik na pinamumunuan ni P. Gregorio Crisostomo sa Tanay, Rizal. Naging Kapitan sa pangkat ng Sanidad sa Hukbong Panggitna blg. 2 ng brigada ni Hen. Isidoro Torres noong 1898 hanggang 1899. Naging Direktor ng Hospital Militar sa Kamlilig, Tarlac, at nagkaroon ng katibayan sa panggagamot sa Unibersidad ng Madrid, Espanya. Naging konsehal sa Malulos noong 1917 hanggang 1919.

AGRIFINO BUENDIA

Naging kabesa de barangay. Naging kaanib sa Katipunan noong Hunyo ng 1896. Naging kasangguni ng Sangguniang Apuy at humawak ng mataas na tungkulin sa brigada ni Hen. Isidoro Torres. Naging konsehal sa Malulos mula noong 1901 hanggang 1902.

ROMUALDO CONCEPCION

Nag-aral pa lamang nang mapaanib sa Katipunan noong 1896. Ang simbolikong "MABALASIK" ang ginamit niya sa balangay "Apuy" ng Katipunan sa Malulos. Nang magsimula ang himagsikan noong 1896 ay ibini-lunggo ng mga kastila at pinahirapan, kaya hindi nakalabas sa parang upang humawak ng satidata at maghihimagsik.

HEN. SALVADOR ESTRELLA

Ang mahahalagang ulat ng kabuhayan ni Hen. Salvador Estrella ay nailathala na rin namin sa **LINGGUHAN NG MABUHAY** noong ika-4 ng Disyembre, 1932. Gayon man, bahalawin namin dito ang ilang bahaging dapat ilakip sa kasaysayang ito: Ipinanganak sa Sta. Isabel, Malolos, Bulakan, noong ika-20 ng Agosto ng 1856. Naging kabo sa Guwardiya Sibil, pagkatapos ay Sarhento. Nang lumipat sa hanay ng mga manghihimagsik ay madaling tumakas sa tungkulin at pagkatapos ng labanan sa Talisay, Batangan, ay ipinatag ni Hen. Aguinaldo upang gawing Heneral ng Brigada. Nakasama siya nina Hen. Vito Belarmino at Hen. Lieerio Geronimo sa maraming madudugang labanan. Nang naglakbay sa Hongkong ang komitiba ni Hen. Aguinaldo, hiling pangyayari sa isa sa mga bahagi ng kasunduan sa kapayapaan, si Hen. Estrella ay nakasama rin ni Hen. Aguinaldo. Nang mangyari ang digmaan ng pilipino at amerikano, si Hen. Estrella ang naatasan ni Hen. Aguinaldo upang mamuno sa pangkat ng mga manghihimagsik na nagtatanggol sa pangulong bayan ng Kabite. Sa tulong ni Hen. Aguinaldo at ni G. Ramon Fernandez ay napasok sa Santolan at pagkatapos ay sa San Juan de Dios, nang siya'y mugkasakit ng pagkatayo. Nang mapagkilala niya sa sariling wala nang lunas ang kanyang karamdaman ay muling nagbalik sa Sta. Isabel, at sa piling ng kanyang pamilya ay nalagutan ng hiniinga noong ika-19 ng Oktubre nang 1932.

ANTONIO BAUTISTA

Ang mahahalagang ulat ng kabuhayan ni G. Antonio Bautista na may maningning na halimbawa at aral sa mga kabataan ay nailathala na namin sa **LINGGUHAN NG MABUHAY** noong ika-11 ng Setyembre, 1932. Ang kabigyan at kilalang manunulat na si G. Benigno R. Ramos ay may sinulat na ring biograpiya ni G. Bautista at nailathala sa **DARONG PANG-ALA-ALA KAY PLARIDEL** noong 1927. Gayon man, hindi magiging ganap ang kasaysayang ito kundi namin sisipin at bahalawin dito ang ilang bahaging karapat-dapat ilakip dito: Nag-aral pa lamang nang maging kaanib sa Katipunan sa Maynila noong 1896. Naging Teniente Abanderado ng Milisya Pilipina. Naging Teniente ng Administracion Militar ng brigada ni Hen. Isidoro Torres na nakilalakip sa labanan sa Katmon, Malolos, noong ika-31 ng Mayo at ika-1 ng Hunyo ng 1898. Naging Unang Teniente ng Kabayuhan. Naging Ayudante de Campo ni Hen. Emilio Aguinaldo noong ito'y siyang Heneralisimo at Presidente ng Republika Pilipina sa Malolos. Naging Komandante ng Alabarderos ng Presidente ng Republika. Nag-aral ng Pagsasaka sa Unibersidad ng Illinois, Amerika. Naging Pangalawang Presidente Munisipal sa Malolos mula noong 1906 hanggang 1907 at pagkatapos ay Presidente Munisipal sa Malolos mula noong 1910 hanggang 1911. Siyang Pangulo ng mga

sumahang LIBANGANG MALULOS, ASOCIACION AGRICOLA sa lalawigan ng Bulakan, LIGA DE PROPIETARIOS DE CASADULCE sa Bulakan at Kapampangan, at kasalukuyang Komandante Departamental ng samahan ng "Veteranos de la Revolución" sa Malolos at "Inspector General" ng samahan ng mga heterano noong 1925. Maidaragdag din naman sa mga ulat na ito na utatang sa pagsisikap ni G. Bautista ang pagkakatayo ng monumento ng Republika Pilipina sa Barasoain, Malolos, at siyang may balak at magpanukala ng maraming gawaing pangbayan sa Malolos na pinaguguluan niya ng maraming salapi, pagod at tiyaga. Si G. Bautista rin ang nagtatag ng bandit na banda ng musika sa Malolos na kilala sa pangalang "Republika Pilipina."

P. MARIANO SEVILLA

Ipinanganak sa bayan ng Bulakan, Bulakan, noong ika-1 ng Nobyembre ng 1839. Naging kolehiyal sa San Juan de Letran at kamag aural nina PP. Burgos at Abaya. Naging liecneido sa Facultad ng Filosofia noong 1860 at nagkanta misa noong 1863. Naging koadhutor noong taong iyon sa San Rafael at pagkaraan ng isang taon ay naging kapelyan sa Hospital Militar. Isang taon uli ang nakaraan at naging propesor at sekretario ng Real Colegio de San Jose. Noong 1866 ay naging Doktor sa Teolohiya at pagkatapos ay naging kapelyan sa Beaterio de Santa Rosa. Nakasama nina PP. Jose P. Burgos, Mariano Gomez, Agustin Mendoza at Simon Ramirez ukol sa kanilang kampanya sa ikapanunumbalik at ikapagkakaron ng malaking karapatan ng mga paring pilipino. Nakasama siyang napatapon sa Marianas noong 1872 nina PP. Agustin Mendoza, J. Guevara, P. Dandan, F. Gomez, T. del Pilar, A. Desiderio, J. Guason at M. Laza. Limang taong napatapon. Noong 1879 ay itinatag niya ang kolehiyo ng Sagrada Familia at noong 1881 ay muling naging kapelyan ng Hospital Militar. Nang mangyari ang himag-ikoh ay si P. Sevilla ang nahirang na magturo ng Cánones sa Unibersidad sa Malolos. Noong 1898 ay itinatag niya ang pahayagang EL CATOLICO FILIPINO at pagkatapos ay nagharap siya ng kahilingan sa Papa upang kilalanin ang mga karapatan ng mga paring pilipino. Noong 1897 ay napili siya sa Anda at isang himala lamang ang pagkakaligtas niya upang mapasama sa mga ipinatapon sa Guam. Pagkatapos ay naging kapelyan siya sa Beaterio de la Compania de Jesus at dalawang taon pa ang nakaraan ay itinatag nila ni P. Roxas ang "Instituto de Mujeres" na kasabay ang pagkakahirang sa kanya upang maging Cura Parroco sa Hagunoy. Noong 1904 ay itinatag niya ang "Vida Pilipina" at mula noong 1906 ay naging Vicario Foraneo. Noong ika-6 ng Marso ng 1913 ay ginatap ang kanyang Boda de Oro sa pagka-puri.

DAMASO CALUAG

Kumita ng unang liwanag sa Sta. Isabel, Malolos, Bulakan, noong ika-11 ng Disyembre ng 1878. Nagural ug preparatoria sa paaralan ni Prof. Teodoro

BALANGAY AT SANGUNIANG APUY

MALOLOS

BULACAN

LUIS GATMAYTAN
KALIHIM

RAMON DE LEON
PANGULO

GREGORIO SANTOS

ANT. BAUTISTA
TAGAPANGULO

VICT GATMAYTAN
INGAT-YAMAN

ROM CONCEPCION
MABALASIN

Hon. F. ESTRELLA

Hon. BIDOGO TOMAS

Hon. G. DEL PILAR

Hon. G. ESTRELLA

Cor. D. CARAGDAG

Cor. A. ENRIQUEZ

Cor. D. TEODORO

Cor. D. CALUG

Cor. Ex. DIMAGIBA

Cor. M. BONLONGAN

Cor. D. DIMAGIBA

Hon. A. BUENDIA

1896-1899

Dr. E. CRISTOSTOMO

Magiging sa anak ng lalawigan Bulacan sa kaniib sa Sangguniang Apuy, angay sa Malolos ng K.K.K.N.M.A.R. sina Andres Bonifacio at Emilio Jacinto.

Sandiko sa Malulos noong 1887 hanggang 1888. Nag-aral ng una at ikalawang enseñanza sa Ateneo Municipal sa Maynila. Naanib sa Katipunan ni Andres Bonifacio ng 1896. Nagbatsilyer sa Artes sa Ateneo Municipal sa Maynila ng 1898. Naging Teniente Koronel ng Milicias ni Aguinaldo ng 1898. Kapitan ng Compañia Volante ng Batallon Central No. 2 ni Hén. Isidoro Torres ng 1898 at 1899. Nag-aral sa Academia de Derecho sa Maynila ng 1901 hanggang 1903. Naging pangalawang Pangulong Bayan sa Malulos noong 1906 hanggang 1912 at Presidente Municipal ng nasabing bayan ng taong 1912 hanggang 1916.

AGUEDO VELARDE

Ipinanganak noong ika-5 ng Pebrero ng 1857. Nag-aral ng mga unang titik ng abakada sa paaralan ni G. Catalino Sanchez, pagkatapos ay sa San Juan de Letran at Unibersidad ng Santo Tomas. Naging manananggol noong 1885. Naging Piskal sa Nueva Esija at hukom sa unang dulong sa pinalon ng kastila. Naging Registrador de la Propiedad sa lalawigang Bulakan. Humawak ng iba't ibang tungkulin sa pamahalaang pilipino, gaya ng pagiging Kalihim ng Instruccion Publica at pangalawang pangulo ng Kongreso sa Malulos. Naging guro sa Colegio Mercantil at sa Liceo de Manila ay ng kani-nungan sa Derecho Civil. Naging Diputado sa unang purok ng Bulakan.

HEN. JOSE DE LOS REYES

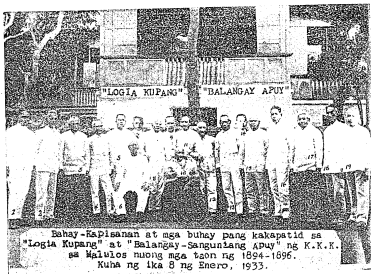
Si Hén. José de los Reyes na ipinanganak sa Bulakan, Bulakan, noong ika-18 ng Agosto ng 1876 ay nagbuhat sa isang angkan na bagaman hindi nakaririwasa ay marangal at kinaalang-alangunan ng kanyang mga kabubayan. Nagsimulang nag-aral sa kanyang sariling bayan, nguni't napatigil dahil sa pagkakaroon ng himagsikan, at dahil sa pagtugon sa tawag ng bayan, siya'y nakisama sa mga manghihimagsik. Nakasama siya sa pangkat ni koronel Julian del Pilar, at dito'y hinangaan siya dahil sa kanyang ipinamalas na katapangan. Noong ika-16 ng Setyembre ng 1901 ay napatalang maging kawal sa Konstabularya. Ang kanyang mabuting paglilingkod ay siyang pinagkakautangan ng sunod-sunod na pagkakataas niya sa tungkulin. Pagkaraan ng ilang buwan sa pagiging kawal ay naging kabo, pagkatapos ay naging sarhento at mula sa pagka-sarhento ay sa pagiging unang sarhento, isang tungkuling inalis na ngayon. Ang lahat nang ito ay nangyari sa loob ng isang taon lamang. Noong Marso ng 1902 ay nahirang siyang maging sub-inspector, isang tungkuling wala na rin ngayon. Noong ika-1 ng Mayo ng 1903 ay natnäs sa pagiging pangatlong teniente, bagaman siya'y walang kasanayang napag-aralan sa alin mang paaralan ng mga militar o pagsusundalo. Noong ika-30 ng Hunyo ng 1905 ay naging pangalawang teniente at napadestino sa iba't ibang lalawigan. Noong ika-25 ng Mayo ng 1907 ay naging unang teniente. Pagkaraan ng dalawang

taon ay naging kapitan at noong ika-7 ng Hunyo ng 1917 ay naging Komandante at napadestino sa iba't ibang lalawigan. Noong ika-24 ng Agosto ng 1918 ay nahirang siyang maging teniente koronel at pangalawang Hepe ng Konstabularya. Noong ika-10 ng Marso ng 1924 ay nataas sa pagiging koronel. Nagbitiw noong ika-16 ng Oktubre ng 1930 upang pasakop sa butas ng retiro na nilikha ng butas blz. 3205. Hindi nalua ay nahirang na maging Puno ng tanggapan sa paniniktik sa Aduana, bago napili ng Pangulong Quezon na maging pangsamantalang "Chief of Staff" ng "Philippine Army" at kahulihulihan ay Kataastnasang Puno ng Konstabularya, na siyang tungkuling hinahawakan niya ngayon. Higit sa ibang pilipinong nabubuhay, si Hen. De los Reyes ay lalong maraming lihim na natalaman ukol sa mahiwagang pagkakapatay kay Hen. Antonio Luna.

HEN. EMILIO AGUINALDO

Si Hen. Emilio Aguinaldo ay ipinanganak sa Kawit, Kabite, noong ika-22 ng Marso ng 1869. Anak nina Cg. Carlos Aguinaldo at Trinidad Famy. Nag-aral ng mga unang titik ng abakada sa kanyang bayan at pagkatapos ay sa San Juan de Letran. Ang una niyang pakikilahok sa himagsikan ay noong ika-29 ng Agosto ng 1896 nang lusubin at makuha ng pangkat na pinamumunuan ni Hen. Aguinaldo ang bahay-tribunal. Sa pamumuno ni Hen. Aguinaldo ay naibangon ang himagsikan sa Kabite noong ika-31 ng Agosto ng 1896. Nang gawin ang Kapulungan sa Teheros noong ika-22 ng Marso ng 1897 upang pag-isahin ang Sangguniang Magdiwang at Sangguniang Magdalo ay siya ang nagtagumpay sa pagka-Pangulo ng Gobierno Rebolusyonario, baguman hindi kaharap sa pulong at nasa parang ng digmaan, hanggang sa patuluyang maging Pangulo ng Republika Pilipina. Utang kay Hen. Aguinaldo ang inilathala ni Dr. Jose P. Bantug na talaan ng sampung mahahalagang kasulatan ukol sa himagsikan; limang lalong mahalagang limbag na babasahin ukol sa himagsikan; limang lalong mahalagang kasulatan ukol sa himagsikan na sinulat lamang ngayon at limang akdang lalong mahalaga ukol sa himagsikan, na inihayag ni Dr. Bantug sa "La Opinion" noong ika-22 ng Marso ng 1930, na isang malaking tulong sa mga mananalaysay natin. Sa itang talumpating binigkas ng Pangulong Quezon sa Kongreso ng Estados Unidos noong ika-2 ng Oktubre ng 1914, nang pinagtatalunan ang batas Jones ay ipinagtanggol niya ang pamahalaan ni Hen. Aguinaldo noong panahon ng himagsikan at sinabing isa sa magagawang uliran sa daigdig. Si Mabini, ang dakilang lumpo, ay siya namang nagsabi, sa isang sulat din niya na inihayag ko sa TALIBA noong ika-12 ng Hulyo ng 1928 na "Noong una'y hindi bantog si Kapitang Emilio; ngayo'y itinatangi siya ng lahat ng Nacion ng parang kapantay ng mga napahalita sa Mundo." Kahulihulihan ay ang kasalukuyang gobernador heneral Murphy na ganito naman ang sabi: "Ang inyong Hen."

NGA KAKAPATID SA "LOGIA KUPANG" AT "BALANGAY
APUY" NA BUHAY PA

1—Bartolome Dimagiba	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
2—Dionisio Dimagiba	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
3—Rufino Borlongan	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
4—Exequiel Dimagiba	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
5—Doroteo Karagdag	Kap. sa B. "Apuy" at B. "Ulihan" sa Bulakan.
6—Anastacio de Leon	Kap. sa "Logia Kupang," napatapna
7—Eladio Adriano	Kap. sa "Logia Kupang" sa Malolos
8—Gregorio Santos	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
9—Ramon de Leon	Pangulo ng Balangay "Apuy"
10—Maria H. del Pilar	Kap. ni Don Marcelo (Pinaridel)
11—Antonio Bautista	Kap. sa Balangay "Apuy" ng K.K.K.
12—Victorino Gatmaytan	Kap. sa "Logia Kupang" at sa "B. Apuy"
13—Agrifino Buendia	Kap. sa "Balangay Apuy"
14—Justo Teodoro	Kap. sa "Logia Kupang" sa Malolos
15—Victor Punongbayan	Kap. sa Balangay "Apuy"
16—Ismael Crisostomo	Kap. sa Balangay "Apuy"
17—Julian Buendia	Kap. sa Balangay "Apuy"
18—Pablo Santos	Kap. sa "Logia Kupang"
19—Damaso Caluag	Kap. sa Balangay "Apuy"

Aguinaldo ay aming ding Hen. Aguinaldo; siya'y sa buong daigdig at hindi sa isang bayan lamang. Siya'y isa sa mga tuong dakila at bayani na tumulong sa ikayayaman at ikaluluwalhati ng mga dahon ng kasaysayan. Noong ako'y bata pa, siya'y isang bayaning aking dinakila at ngayong ako'y inyong gobernador-heneral ay dinadakila ko rin siyang isang tunay na bayani."

Ang mga ulat na ito, gaya ng sinabi na namin, ay mga dampot-dampot lamang. Pinili lamang namin ang mga bahaging dapat ilakip sa kasaysayang ito, na palibhasa'y daglian at maikli, kaya maikli at daglian din ang mga ulat na aming hinalaw at kinuha. At ngayong nakapagsimula na kami, ang iba'y siya namang inasahan naming magpapatuloy sa paglalahad ng mga ulat at salaysay na nalilingid sa aming kaalaman, nguni't maaaring natatandaan pa ng ibang mga nakasama rin sa paghihimagsik o dili kaya'y ng mga naging saksi ng ating maluwalhating kahapon.